

rült. Filozófiai és esztétikai cikkei, könyvei német filozófusok hatására valló eklektikus felfogást tükröznek.

M. A bölcsészet elemei, 1–6, Buda, 1843 (részei külön címmel több kiad.-ban); Szépészet, az az aesthetica, Pest, 1850, 1875²; Philosophiai propaedeutica, Pest, 1851, 1862³.

Ir. MITROVICS Gyula, A magyar esztétikai irodalom története, Debrecen–Bp., 1928; BÍRÓ Imre, ~ = Magyar piaristák a XIX. és XX. században, szerk. BALANYI György, 1942. Ta. A.

PURJESZ Lajos (Nagyotípuszta [Bihar m.], 1881. szept. 4.–Bp., 1925. jan. 6.): újságíró, lapszerkesztő. Bp.-en joghallgató, már ekkor az Egyetértés munkatársa, 1904–1913 között felelős szerkesztője. 1907-től 1917-ig a Bp.-i Újságírók Egyletének főtítkára. 1915–18-ban a szabadkőművesek két lapjának (Kelet, Orient) irányítója. 1910-től a Világ munkatársa, 1913-tól felelős, 1921–24-ben főszerkesztője volt. 1918-ban részt vett a Nemzeti Tanács megalakításában.

M. Vázlatos tervezet az újságírók szociális helyzetének javítására, rőpirat, 1912.

Ir. GULYÁS Pál, ~, It 1925; KRÚDY Gyula, A főszerkesztő = K. Gy., A tegnapi ködlovagjai, 1961. V. M.

PURKIRCHER György (Pozsony, 1530 k.–Pozsony, 1577. okt. 24.): latin költő, orvos, botanikus. Ném. polgári család fia. Bártfán, a bécsi és a padovai egyetemen tanult. 1564-től Pozsonyban Radéczy István humanista körének tagja; jeles külföldi tudósokkal (pl. Carolus Clusiuszal), költőkkel (Sir Philip Sidney-vel, Carolus Utenhovéval stb.) állt kapcsolatban. Gyászköteményt írt volt tanárai, Leonhard Stöckel és Melanchthon halálára; Ferdinánd császárt is elsiratta (*Pannonia lugens*, Bécs, 1565). Apokrif ószövetségi témát verselt meg vergiliusi formában (*Sapientia Salomonis*, Bécs, 1559); Zsámboki János esküvőjére Ovidius-utánzó *Epithalamium metamorphicumot* írt (uo., 1567). Gyakori témája a töröktől megszálalt Mo. szenvedése (pl. *Aristaeus Pisoniensis*) és a vallási viszálykodás. *Dialogus Istri et Grani* c. költeményét Verancsics Antal esztergomi érseknek ajánlotta, tőle várta Mo. vallási egységének megteremtését. Zsoltárparafrazisai is fennmaradtak.

M. Opera quae supersunt omnia, kiad. OKÁL, Miloslaus, 1988.

Ir. KNEIFEL Mária, ~, 1942; GÁL, István, Sir Philip Sidney's Guidebook to Hungary, AngFilTan 1969; KLANICZAY Tibor, Nicasius Ellebodiuss és Poeticája = K. T., A múlt nagy korszakai, 1973; Hortus Musarum, Egy irodalmi társaság emlékei, kiad. RITÓKNÉ SZALAY Ágnes, 1984. P. K.

PUSZTA Sándor; *Katona* (Görgeteg, 1911. okt. 28.–Leányfalu, 1983. márc. 8.): költő. 1934-ben a bp.-i egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Kat. pap lett. 1934-től segédlelkész Pilisvörösváron, 1937-től plébános Leányfalun. A korai népies hangú tájverseket a negyvenes években apokaliptikus, komor írások váltották fel.

M. Búzaszentelés, 1934; Jegyenék, üzenem a nyárnak, 1936; Gyümölcsoltó, 1937; Pók a tükrön, 1938; Vadludak, 1940; Versek, 1940; Líra a művészetben, tan., 1940; Levelek Anonymához, 1941; Rapszódia könyve, [1941]; Hegyremenet ritkulnak a fák, 1969; Bronzveret, 1971; A fények rézsüt esnek, 1976; Személyre szólón, 1978; Cinkenym, 1981; Ibolyán inneni kék, 1981; A tű foka, vál. v., 1984.

Ir. TÜSKÉS Tibor, „Csak belül aranylunk”. ~ költői útja, Vig 1976; [RÓNAY László] SÍKI Géza, Vig 1978; MELCZER Tibor, Kort 1980. Ha. E.–Na. M.

PUSZTAI János; *Pászkán* (Szatmár, 1934. ?): író. Fémipari szakiskolát végzett. A Dolgozó Nép, majd 1957-től kétéves megszakítással a Bányavidéki Fáklya c. lap munkatársa volt. 1964-től nagybányai üzemekben szerszámlakatos volt. Kisregényei önéletrajzi hitelességű realista alkotások. Két nagyregénye egy regénytrilógia két része: *A sereg* (Kvár, 1978) és a *Zsé birtoka* (uo., 1979) jelentős változást mutat a regénytechnikában és a múlt–jelen viszonyításában.

M. Ösvény a világba, elb., Bk., 1965; Illés szekerén, r., uo., 1969; Futótűz, r., 1984.

Ir. GÁLFALVI Zsolt, Útra nyíló ösvény, Utunk 1966. 6. sz.; SZILÁGYI Júlia, Rézkarc tömörségű jellembrázolás, Kor 1966; ILLYÉS Elemér, Négy erdélyi prózaíró. ~, Illés szekerén, Újlátóh 1971; KÁNTOR Lajos, Munkatársírói státusban. Riport ~sal, Kor 1973; KÁNTOR Lajos, Pirruszi győzelem? Avagy: A sereg igaza, Utunk 1979. 11. sz.; SZÓCS István, Műérték és „használati érték”, Művelődés, 1979; EGYED Péter, Iszonyattal tisztít, Utunk 1980. 17. sz.; MÓZES Attila, Mit! Miért! A föltehető kérdések meghatározó jellegéről, Kor 1980; BERKES Erzsébet, A parancs hiánya, ÉI 1983. 33. sz.; NAGY Péter, M., ~, Futótűz, Kr 1985; SZABÓ B. István, Írói győzelem – folytonos visszavonulásban, ~: A sereg, Je 1984; BRETTER György, Mi is az a konkrétum, avagy mire képes

zúúú, elb., 1982; Farkasdal a Balatonért, elb., 1984; Mákostészta, vál. elb., 1992.

Ir. FARAGÓ Vilmos, Az író is ember, ÉI 1968. 32. sz.; SZALAY Károly, Óriástök és Kolorádóbogár, Napjaink, 1970; GÁLL István, Az Óriástök-től egy Tigrisugrásnyira, ÚI 1971 = G. I., Hullámlovas, 1981; REMÉNYI József Tamás, Panaszkönyv – indigóval, Napjaink 1972; GALSAI Pongrác, Szabálytalan arcképek, ÉI 1975. 35. sz. = G. P., 12 + 1 fő, 1978; ISZLAI Zoltán, Szatírák maradványai, ÚI 1980 = I. Z., A valóság közelében, 1983; BERKES Erzsébet, Úrgeöntés, ÉI 1981. 25. sz. = B. E., Pillanatképek, 1984; BORBÉLY Sándor, Balatoni dohogások, ÉI 1984. 22. sz. M. R. J.

RAKOVSKÝ, Martin; *Martinus Rakocius; Rákóczi Márton* (Rakov [Turóc m.], 1535 k.–Guttenberg, 1579. aug. ?): költő. Szlovák nemes. Bártfán, Körmöcbányán, Wittenbergben tanult. 1559–1569 között Pozsonyban a m. kamara tisztviselője. 1569-től a trencsényi humanista Sodalitas poetarum tagja. 1574-től Turóc m. alispánja. Számos m. kortársához írt lat. nyelvű verset; nagyobb költeményei közül az államtudományi jellegűek (*Libellus de partibus reipublicae; De magistratu politico libri tres*) a jelentősebbek.

Kiad. Martini RAKOVSKÝ a Rakov Opera omnia, kiad. OKÁL, Miloslaus, Pozsony, 1974.

Ir. OKÁL, Milosláv, Život a dielo Martina Rakovského, 1–2, Turócszentmárton, 1979–1983. P. K.

RAKOVSKY Zsuzsa (Sopron, 1950. dec. 4.): költő, műfordító. Sopronban érettségizett, az ELTE m.–angol szakán végzett 1975-ben. A Gorkij Könyvtár, 1978-tól az ELTE angol tanszékének könyvtárosa. 1982-től a Helikon Kiadó szerkesztője. 1986-tól szabadfoglalkozású. Angol, amerikai költőket, tanulmányokat fordít. Déry Tibor-díjas (1986, 1991), József Attila-díjas (1988), Soros-életműdíjas (1992). Verseinek leszűkített életterében felfokozott drámák zajlanak emberek, tárgyak, fények, növények részvételével; ugyanakkor szigor szorítja bonyolult formákba és az „én”-re hangolt beszédmódra őket. Az „új érzelmesség” képviselőjeként tartják számon.

M. Jóslatok és határidők, v., 1981; Tovább egy házzal, v., 1987; Fehér-fekete, v., Pécs, 1991; Hangok. Válogatott és új versek, 1994.

Ir. PARTI NAGY Lajos, „Állandó jelen alatt”, Je 1982; KIRÁLY Edit, ~, Tovább egy házzal, Kort 1987; PETRŐCZI Éva, Szobattüzek egy tükörteremben, ÚI 1982;

LENGYEL Balázs, ~, Tovább egy házzal = L. B., Visszatérés, Pécs, 1990; DOMOKOS Máttyás, Tovább egy házzal = D. M., Varázstükrök között, 1991; BODOR Béla, A Houdini-élmény, Kort 1991; LATOR László, Világító közbeszéd, Holmi 1992; PARTI NAGY Lajos, Ki beszél a versben?, Holmi 1992. B. K.

RANDÉ Jenő (Rákospalota, 1922. aug. 28.): újságíró. 1940-ben érettségizett, 1945-ben jogi doktori oklevelet szerzett. 1946-tól a M. Rádió munkatársa, 1957-től főmunkatársa, 1964-től a M. Televízió politikai adásainak főszerkesztője, 1968-tól a Külügymin. sajtóosztályának vezetője, 1970-től kairói nagykövet, 1974-től a Külügymin. sajtófőnöke, 1978-tól bécsi nagykövet. 1985–90-ben a Magyarok Világszövetségének főtákará. 1990-ben nyugdíjba ment. Rózsa Ferenc-díjas (1961).

M. New Yorkból jelentem, 1958; Szputnyik New York felett, 1960; Találkozás Angliával, 1963; Kire szavaz Nagy-Britannia?, 1964; A világ végétől a szent öböl, útijegyzetek, 1965; Tavasz Szibériában, útleírás, 1968 (Baróti Gézával); A gépek forradalma, 1968; (Szabó ~ néven) Polgárháború Észak-Amerikában, 1861–1865, 1976; Ausztria, az ismeretlen ismerős, 1990. S. V. K.

RÁNKI György (Bp., 1930. aug. 4.–Bp., 1988. febr. 19.): történész. Tanulmányait 1951-ben a bp.-i közgazdasági egyetemen és 1953-ban az ELTE-n végezte. Történelemtanári, 1958-ban közgazdasági doktori oklevelet szerzett. 1953-tól az MTA Történettudományi Intézetének munkatársa, 1960-tól titkára, 1962-től igazgatóhelyettese, 1976-tól ügyvezető igazgatója, 1986-tól igazgatója. 1964-től a KLTE egyetemi tanára. 1973-tól a Történelmi Szemle felelős szerkesztője, 1981-től főszerkesztője. Kandidátus (1957), a tudomány doktora (1963); 1976-tól az MTA lev., 1982-től rendes tagja. Kossuth-díjas (1961). Fő kutatási területe a 19–20. sz.-i m. és egyetemes politika- és gazdaságtörténet.

M. Magyarország gyáripára az imperializmus első világháború előtti időszakában 1900–1914, 1955 (Berend T. Ivánnal); Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában (1933–1944), 1958 (Berend T. Ivánnal); Emlékiratok és valóság Magyarország második világháborús szerepéről, 1964; 1944. március 19. (Magyarország német megszállása), 1968; Közép-Kelet-Európa gazdasági fejlődése a 19–20. században, 1969 (Berend T. Ivánnal); A magyar gazdaság száz éve, 1972 (Berend T. Ivánnal); A második világháború története, 1973; Gazdaság és társadalom. Tanulmányok hazánk és Kelet-Európa 19–20. sz.-i történetéről, 1974 (Berend T. Ivánnal); Közgazdaság és történelem – a gazdaságtörténet válaszútjai, 1977; Magyarország törté-

(pl. a „hunok grófja”), bár egyszerű családból származott. 1547-től Bécsben tanult, 1551-ben magiszter, 1552-ben a bolognai egyetemen teológiai doktorrá avatták. I. Ferdinánd udvari káplánja és a bécsi egyetem tanára. 1558-ban a poroszo-i prot. Albrecht őrgrof szolgálatába állt. 1566-ban viszaélései miatt pörbe fogták, Párizsba menekült. 1574-ben ismét birtokaiért pereskedett Gdańskban. Az ezoterikus, kabalisztikus irodalmat jól ismerő ~ misztikus természetfilozófiát alkotott. Bár fő művében Raymondus Lullus *Ars magná*ját plagizálta, érdeme, hogy az elsők között kísérlete meg összfogni a tudomány egészét (*Encyclopaediae*, Bazel, 1559).

Kiad. Régi magyar filozófusok, kiad. MÁTRAJ László, 1961; A táguló világ magyarországi hírmondói. XV–XVII. század, kiad. WACZULIK Margit, 1984.

lr. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan, Pavao Skalić, Zagreb, 1875; KRABBEL, G. Paul Skalich, Ein Lebensbild aus dem 16. Jahrhundert, Münster, 1915; SECRET, François, La tradition du De omni scibili à la Renaissance: l'oeuvre de Paul Scaliger = Convivium, 1955; M. ZEMPLÉN Jolán, A magyarországi fizika története 1711-ig, 1961. V. K.

SCALIGER, Paulus → *SCALICHIUS, Paulus*

SCHAIDER Pál (Körmöcbánya, a 15. sz. 2. fele–?, 1532 után): humanista filológus. 1493–94-ben esztergomi kanonoki címmel Ferrarában a studia humanitatis professzora volt. Giovanni Battista Guarini példánya alapján javította és jegyzetekkel látta el Justinus *Epitome historiarum Trogi Pompeji* c. művének kiadását (Róma, 1471 k.). Körmöcbányai plébános volt; ellenezte a reformációt.

lr. Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai, kiad. VERESS Endre, 1941; Magyar humanisták levelei, kiad. V. KOVÁCS Sándor, 1971.

P. K.

SCHALLER, Jacobus → *budai könyvkiadás Mohács után*

SCHEDER Ferenc → *TOLDY Ferenc*

SCHEDIUS Lajos (Győr, 1768. dec. 20.–Pest, 1847. nov. 12.): esztéta. Német eredetű családja a 17. sz. végén m. nemességet kapott, de ev. lelkes tagjai révén szorosan kapcsolódott a német kultúrához. ~ Po-

zsonyban, Sopronban és Göttingenben tanult. 1792-től a pesti egyetemen az esztétika és a nyelvészet tanára. Az első pesti m. színtársulat dramaturgja, Kármán József Urániájának munkatársa; szerkesztette a Literarischer Anzeiger für Ungarn és a Zeitschrift von und für Ungern c. folyóiratokat. 1831-ben a M. Tudós Társaság t., 1845-ben igazgatósági tagja, 1841-ben a Kisfaludy Társaság tagja, 1842-ben alelnöke. Esztétikai fő művén kívül verseket, filozófiai, történeti, földrajzi és bibliográfiai munkákat írt, német, latin és m. nyelven. A jénai Allgemeine Literatur-Zeitung Intelligenzblatt c. mellékletében bemutatta a m. irodalom történetét (1798. 21. sz.). Esztétikai nézeteiben a német klasszicizmus híve volt, de már F. W. J. Schelling romantika felé mutató gondolatait is nagy hatással közvetítette (*A szépség tudománya*, Aurora 1822). Igyekezett gátat szabni a nemzeti romantika túlzott hazafiaskodásának.

M. Principia philocaliae, seu doctrinae pulchri, Pest, 1828.

lr. TOLDY Ferenc összegyűjtött munkái, 5, 1872; HEINRICH Gusztáv, ~ emlékezete, KisTÉ 1903; JÁNOSI Béla, ~ esztétikai elmélete, 1916; DOROMBY Karola, ~ mint német–magyar kultúrközvetítő, 1933; SZAUDER József, Az esztétikai tanszék betöltésére kiírt pályázat és kritikai irányzataink 1791-ben, ItK 1971; TAXNER-TÓTH Ernő, ~ hatása a Csongor és Tünde filozófiájára, It 1975; NÉMEDI Lajos, ~ magyar irodalomtörténetéről, ItK 1979; FRIED István, ~ és folyóirata, MKsz 1981; NAGY Endre, ~ = N. E., A magyar esztétika történetéből, 1983. M. Cs. E.

SCHEIBER Sándor (Bp., 1913. júl. 9.–Bp., 1985. márc. 3.): irodalomtörténész, hebraista, orientalista. 1937-ben bölcsészdoktori, 1938-ban rabbi diplomát szerzett Bp.-en. 1938-tól Angliában végzett kutatásokat. 1941-től Dunaföldváron volt rabbi; 1945-től újjáépítette, 1950-től igazgatta az Országos Rabbiképző Intézetet. Az utolsó m. polihistorok egyike. Orientalistaként és hebraistaként történeti, művészeti, régészeti és vallási gyűjtő, szerkesztő és kiadói munkát végzett (pl. a 14. sz.-i spanyol *Haggáda* hasonmás kiadása), a m. folklór és világirodalom összefüggéseinek kutatója.

M. József Attila istenes verseinek tárgy- és képzettörténeti háttere, 1946; Mikszáth Kálmán és a keleti folklór, 1949; Vajda János levelei Milkó Izidorhoz, szerk., 1958 (Zsoldos Józseffel); Magyarországi zsidó feliratok a III.

katársá. 1974-től a Könyvvilág szerkesztője. 1974–76-ban aspiráns. Kandidátus (1976). Fő kutatási területe Ady Endre költészete.

M. Ember az embertelenségben. A háborús évek Ady-verseinek szimbolikus motívumcsoportja, 1969; ADY Endre összes versei, krk., szerk. 1977 (Láng Józseffel); Szépség és totalitás, 1980. Cs. K.

SCOLARI, Andrea (Tizzano, ?–Nagyvárad, 1426. jan. 18.): művészetpártoló. Ozorai Pipo rokona, az ő révén került Mo.-ra. 1408-tól zágrábi, 1409-től váradi püspök. Váradi udvara olasz szellemi központ volt, püspöki székhelyén és egyházmegyéjében olasz mesterek közreműködésével építkezett. Végrendelésének egyik tanúja Pietro Lamberteschi, aki Poggio Bracciolini Mo.-ra szóló meghívását közvetítette.

Ir. BALOG Jolán, ~ váradi püspök mecénási tevékenysége, ArchÉrt 1923–1926; PAJORIN Klára, A magyar humanizmus Zsigmond-kori alapjai = Művészet Zsigmond király korában, 1, 1987. P. K.

SCOLARI, Filippo; *Ozorai Pipo* (Tizzano, 1369?–Lippa, 1426. dec. 27.): művészetpártoló. Elszegényedett firenzei polgárcsalád fia. Fiatalon került Mo.-ra, Zsigmond király szolgálatában küzdötte fel magát az ország egyik leghatalmasabb főurává. 1404-től temesi ispán, sikeres hadvezér. Ozorán és Lippán nagyszabású építkezéseket folytatott, melyekhez olasz mestereket, művészeket (pl. Masolino de Panicale) alkalmazott. Itáliában tanult rokonainak (Andrea Scolari váradi püspöknek, Giovanni Buondelmonte kalocsai érseknek stb.) mo.-i karrierjét elősegítve hozzájárult a humanista kultúra meghonosodásához. A székesfehérvári bazilikában kápolnát alapított, oda temettette magát. Szobra a szegedi Nemzeti Emlécsarnokban áll (Ohmann Béla alkotása, 1930).

Ir. Ozorai Pipo emlékezete, Szekszárd 1987. P. K.

SCOSSA Dezső [e.: *skossza*] (Zenta, 1860. jan. 30.–?, ?): író, újságíró. Egyetemi tanulmányait 1878–1883 között a bölcséleti és a jogi karon végezte. 1883-ban a szegedi tanterületi főigazgatóság tollnoka, 1886-ban az egri tanfelügyelőség munkatársa, 1888-ban nagybecskereki segédtanfelügyelő volt, majd hosszabb utazást tett Szerbiában és

Németo.-ban. Hazatérése után 1893-ban Zólyom, 1895-ben Heves, 1903-tól Csongrád m., 1912-től Szeged város tanfelügyelője lett.

M. Tóth Ede és a népszínmű, 1882; Az élet iskolája, r., 1888; Elbeszélések, Nagybecskerek, 1890; Tanulmányútam Porosz-, Szász- és Bajorországban, Svájcban és Württembergben 1897–1901, 1903; Délvidéki történetek, elb., Szeged, 1904; A kanári, vígjáték, uo., 1904; Solth ura, r., 1907; Málnássyné, r., 1908; Negyedszázad. Összegejtött tárcák, 1909; Csekély Soma, 1–4, ifjúsági r., 1923.

Ir. KALAPIS Zoltán, Régi bácskai és bánati utazók, Újvidék, 1987. Cs. V.

SCRIDON, Gavril (Földra, 1922. máj. 16.): irodalomtörténész, műfordító. 1944-ben francia–román–esztétika szakon végzett a kolozsvári egyetemen, utána gimnáziumban tanított. 1952–1982 között a kolozsvári egyetem tanára, majd tanszékvezetője. 1953–54-ben a Román Tudományos Akadémia kolozsvári Nyelvészeti és Irodalomtudományi Intézetének munkatársa. 1957–59-ben a kolozsvári Tribuna szerkesztője, 1962–67-ben a marosvásárhelyi Pedagógiai Intézet dékánja. 1968–70-ben lektor a müncheni egyetemen. 1982–89-ben a Pro didactica c. kétnyelvű folyóirat főszerkesztője. 1982–91-ben az ELTE román filológiai tanszékének vendégprofesszora, 1991-ben a szegedi tanárképző főiskola vendégtanára. A filológiai tudomány doktora. Legjelentősebbek G. Coşbucról szóló írásai, valamint a Coşbuc-művek általa szerkesztett kiadásai. Számos tanulmányt írt m. írókról, többek között Arany Jánosról, Ady Endréről, Kosztolányi Dezsőről, József Attiláról, Kós Károlyról, Petőfi Sándorról, Madách Imréről. Ba. M.

Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini, 1–3 →SCHWANDTNER, Johann Georg von

SCULTETI Severin (Alsólehota, ?–Bártfa, 1600. jún. 30.): evangélikus egyházi író. 1565-től Bártfán tanult, itt 1573-ban lektor lett. 1575-től Breznóbányán, 1576-tól Eperjesen rektor. 1591-től bártfai pap, 1593-tól az öt szabad királyi város esperese volt. A felvidéki kryptokávinizmus ellen számos hitvitázó művet írt. 1591. jún. 2–3-án részt vett a dunántúli lutheránusok és helvét írá-

Slavenno-Serbskija Vjedomosti (1793–94): az első népi nyelvű szerb lap. Megjelent Bécsben, hetenként kétszer. Szerkesztette Stefan Novaković, az első szerb nyomda alapítója. Stanimirov érsek támogatásával megvásárolta a bécsi Kurtzberg cirill betűkészletét. Előfizetőinek száma 130 alatt maradt.

Ir. DEZSÉNYI Béla, Az időszaki sajtó története a Dunatáj országaiban, 1947. K. Gy.

Slaveno-Serbskij Magazin (1768): az első délszláv folyóirat. Megjelent Velencében. Szerkesztette Zaharije Stefanović-Orfelin költő. Mintája az Orosz Akadémia egyik kiadványa. Egyetlen száma jelent meg.

Ir. DEZSÉNYI Béla, Az időszaki sajtó története a Dunatáj országaiban, 1947. K. Gy.

SLECHTA, Ioannes de Wssehrd
→*ŠLECHTA ZE VŠEHRD, Jan*

ŠLECHTA ZE VŠEHRD, Jan (Blevica, 1466. jan. 24.–Kostelec, 1525. jún. 29.): humanista költő, filozófus. A prágai egyetemen tanult. 1490–1506 között Budán cseh kancelláriai jegyző, majd titkár. A Sodalitas Litteraria Danubiana tagja, Erasmus híve volt. Filozófiai műve, a *Microcosmus* elveszett.

Ir. ÁBEL Jenő, Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság, 1880; Rukověť humanistického básnictví, 5, Prága 1982. P. K.

SMIDT Lajos; Érsekújváry (Érsekújvár, 1903. okt. 31.–Szombathely, 1975. jún. 30.): költő, helytörténész, régészeti író. 1930-ban orvosi oklevelet szerzett a bp.-i egyetemen; utána a zeneművészeti főiskola ének tanszékét is elvégezte. Szombathelyen volt orvos, sebész, kórházigazgató. A megyei Múzeumbarátok Egyesületének alapítója. 1968-ban magángyűjteményét Szombathely városának adományozta. 1971-ben a Smidt Múzeum alapító igazgatója volt.

M. Őszi bánat, v., 1941.

Ir. In memoriam –, VasiSz 1975.

M. P. J.

SOBOR Antal (Székesfehérvár, 1933. jan. 16.): író. 1956-ban ELTE-n m. tanári diplomát szerzett. 1956–57-ben általános iskolai tanár Enyingen. 1957–58-ban nevelőtanár

Székesfehérváron, 1958–59-ben igazgató-helyettes a pákozdi általános iskolában. 1959-től Székesfehérváron középiskolában tanít.

M. Ég alatt kanyargó utak, elb., 1964; Nyulak délutánja, kistr., 1968; Az utolsó nap, r., 1970; Heten a hídon, r., 1972; Füst a fák fölött, elb., 1976; Hosszú háború, történelmi r., 1980; Vidéki városban, elb., Székesfehérvár, 1984; Perelj, Uram!, kistr., 1985; Én, Virág Anna, r., 1988.

Ir. FOGARASSY Miklós, ~, Ég alatt kanyargó utak, Kort 1965; TŰSKÉS Tibor, ua., Kr 1965; Mérték és mű, 1980; SERES József, ~, Nyulak délutánja, Kr 1968; BERTHA Bulcsú, Interjú –lal, Je 1970; ZENTAI Mária, Táj 1971; ZÖLDI László, Múlt a szögön, ÉI 1980. 24. sz.; BAKONYI István, Regény Wathay Ferencről, Életünk 1981; uő, Je 1985; uő, Fejér megyei irodalmi füzetek, 1–3, Je 1986.

M. R. J.

Sodalitas Litteraria Danubiana; Dunai Tudós Társaság (1497–1508 után): az Itálián kívüli első, közép-európai tudós társaság; 1497-ben olasz humanista akadémiaiák mintájára bécsi központtal Konrad Celtis alapította. Az alapítótagegységek közt Mo.-on élő olaszok (Girolamo Balbi, Giulio Milio), Mátyás király egykori csillagásza (Johann Tolhopf), a budai kancellária tagjai (Augustinus Olomucensis, Georg Neideck, Jan Slechta) voltak; elnökökké ifj. Vitéz János veszprémi püspököt, a bécsi püspökség adminisztrátort választották. 1497-ben kiadták Pseudo-Apuleius *De mundóját* a tagok Celtist üdvözlő verseivel együtt. Még néhány könyvet adtak ki közösen, de inkább a tagok egyéni irodalmi munkássága jelentős. A ~ Celtis halála (1508) után megszűnt.

Ir. ÁBEL Jenő, Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság, 1880; CSÁKY, Moritz, Die „-“, historische Realität oder poetische Fiktion des C. Celtis? = Die österreichische Literatur. Ihr Profil von den Anfängen ..., Graz, 1986; KLANICZAY, Tibor, Le mouvement académique à la Renaissance et le cas de la Hongrie, Hungarian Studies 1986; uő, Celtis und die Sodalitas Litteraria per Germaniam = Respublica Guelphobrytana ..., Festschrift für Paul Raabe, Amsterdam, 1987. P. K.

SÓFALVI József (Máramarossziget, 1745. nov. 18.–Kolozsvár, 1794. szept. 11.): református egyházi író. Máramarosszigeten, 1764-től Kolozsvárt tanult, 1768-tól itt volt könyvtáros. 1771-től a göttingeni, 1773-tól a leideni egyetemre járt. 1776-ban hazatért; Nagyszebenben a főkonzisztórium lelkésze, 1779-től Kendilónán lelkész, 1783-tól segéd-

M. A rajongó és egyéb költemények, 1896; Ninon dalai, 1896; Gyári lányok és egyéb versek, 1898; Rezeda, v., 1902; ~ összes költeményei, kiad. és az életrajzi jegyzetet írta KORODA Pál, 1906.

Ir. KOMLÓS Aladár, A magyar költészet Petőfitől Adyig, 1959; PÓR Péter, ~, Itk 1966. I. L.

SZENTGALLAY Géza (Bp., 1940. júl. 10.): író, újságíró. 1958-ban érettségizett Bp.-en, majd a MŰOSZ újságíró-iskolán, 1962-ben szerzett képesítést. Ezután újságíró, 1975-től a Lapkiadó Vállalatnál dolgozott. Novelláiban realista igényteliséggel számol be nemzedéki tapasztalatairól, felismeréseiről.

M. A hosszú távirat, elb., 1969; A terep, elb., 1977.

Ir. KERÉNYI Ferenc, ~, A hosszú távirat, Nszab 1969. jún. 26.; KIS PINTÉR Imre, Egy új novelláskötet, Éi 1969. 27. sz.; GÁLL István, Útkeresők, Úi 1969; JUHÁSZ István, Kopár vidéken, Éi 1977. 43. sz.; CZÉRE Béla, ~, A terep, MNemzet 1977. nov. 11.; SZABÓ Sándor Géza, ~, A terep, Alf 1978; SZKÁROSI Endre, ~, Mozgó Világ 1981. Fe. K.

SZENTGYÖRGYI Gábor (Bazin, 1530 k.-?, 1591 után): költő. Wittenbergben tanult. Nádasdy Tamás titkára (1558), életrajzírója. Mo. sorsát panaszló elégiái és halotti versei maradtak fenn. A csepregi kollokvium szónoka.

M. Elegiae aliquot de aerumnis Pannoniae inferioris, Wittenberg, 1552; In mortem Pauli Istvanfii [...] Epicedium = TÓKE Ferenc, Epitaphium [...] Pauli Istvanfii [...] Bécs, 1553; ua., ÁBEL-HEGEDŰS, Analecta; Vita [...] Thomae de Nádasd = SRM minores, I, kiad. KOVÁCHICH, Martinus Georgius, Buda, 1798.

Ir. Istvánffy Pál halotti emlékezete = KEMÉNY József, Történelmi és irodalmi kalászatok, 1861; TAKÁTS Sándor, Rajzok a török világból, I, 1915; PAYR Sándor, Protestáns volt-e Nádasdy Tamás? ProtSz 1914. P. K.

SZENTGYÖRGYI Gellérd (19. sz.): író, fordító. Pálos szerzetes; a rend feloszlatása után a Jankovich családnál lett nevelő Pesten. 1809–11-ben Kazinczy levelezőpartner. 1811-ben megjelent szövegmagyarázatokkal ellátott Sallustius-fordítása. Fizikai és matematikai értekezéseit közölte a Tudományos Gyűjtemény. Legjelentősebb vállalkozása Louis Racine janzenista szellemű filozófiai költeményének fordítása (*De la Religion*, 1795).

Ir. PADÁNYI Klára, Századvégi hitvédelem és felvilágosodás Louis Racine magyar fordításaiban = Irodalom és

felvilágosodás, szerk. TARNAI Andor és SZAUDER József, 1974. G. M.

SZENTGYÖRGYI Gergely (17. sz.): író, fordító. Esterházy Miklós nádor titkára; élete ismeretlen. Lefordította H. Drexel jezsuita *De aeternitate considerationes* c. könyvét (*Elmélkedések az örökkévalóságról*, Pozsony, 1643). Ezzel együtt, de külön címlappal jelent meg *Az örökkévalóság emlékeztetője*, feltehetően önálló írása. Mindkettőben verses betétek találhatók.

Kiad. RMKT 17, 9, 1977.

Hl. B.

SZENTGYÖRGYI István (Aszaló, 1736. nov. 15.–Sárospatak, 1799. okt. 1.): református egyházi író. Aszalón, Sárospatakon, Rimaszombatban, 1754-ben ismét Sárospatakon tanult. 1760-ban uo. köztanító, 1761-től kollégiumi könyvtáros, 1763-ban helyettes tanár volt. 1764–67-ben nemesbikki lelkész. 1770-től tanár Sárospatakon, 1777-ben nyugalmába vonult. Teológiai és filozófiai műveket, tankönyveket írt.

M. Theologia naturalis, Pozsony–Kassa, 1784; Philosophia instrumentalis, Pest, 1793; Prima artis poeticae elementa, Pozsony, 1797; Kisded magyar grammatika, uo., 1797; Deák grammatika magyarul, uo., 1797; Logica, uo., 1805.

Ir. FIZÉLY Ödön, Magyar racionalisták, TheolSzaklap 1918; SZÉKELY András, „- daloskönyve” az MTA kézirattárában, Kodály Emlk 1953. La. S.

SZENTGYÖRGYI József (Aranyos [Komárom m.], 1765. febr. 22.–Debrecen, 1832. jan. 1.): orvos, természettudós, a *Mondolat* első megszövegezője. Pozsonyban, Nagykőrösön és Debrecenben tanult; német egyetemeket látogatott, Bécsben avatták orvosdoktorrá. Pályáját Győrben kezdte, majd Nagykőrös, 1799-ben Debrecen főorvosa volt. Érdeklődött az irodalom iránt, verseket írt, néhány bekerült a ref. énekeskönyvbe. Kazinczyval levelezett. Tréfából, társasági szórakozásul gúnyviratot szerkesztett, amely neveltségessé tette a neológia túlzásait, Barczafalvi Szabó Dávid, Folnesics Lajos, Wándza Mihály stb. sikerületlen szavait. Ez kéziratban terjedt, egy példánya eljutott Somogyi Gedeonhoz, ő pedig (a szerzőről valószínűleg mit sem tudva) ~ ötletes szövegét kissé átdolgozva, kiegészítve röpiratának, a *Mondolatnak* cím-

tás természetrajza, A Hét 1975. ápr. 18.; LÁNG Gusztáv, A jelen idő nyomában, Kor 1965 = L. G., A jelen idő nyomában, Bk., 1976; KORMOS Gyula, A szeptember románul, Utunk 1968. máj. 3.; KÁNTOR Lajos, Időszerű utópiák, Kor 1971; SZÁVAI Géza, „Lelki állapot- és nővénytán”, Utunk 1974. dec. 13. G. D.

VERESS Zsuzsanna, M.; *Licker* (Lupény, 1946. nov. 10.–Temesvár, 1991. jan. 24.): író. Mandics György felesége. A nagyenyedi tanítóképző elvégzése után (1966) két évig a Temes m.-i Magyarszentmártonban, 1968-tól Zombolyán, 1975–84-ben, betegnyugdíjazásáig, Temesvár peremközségében, Újszentesen tanított. A temesvári Ady Endre Irodalmi Kör *Lépcsők* (1977) c. antológiájában még lánykori nevén verssel és elbeszéléssel szerepelt, második (férjével közösen írt) kötete is verseket tartalmaz, utána prózát írt.

M. Valakinek el kell mondanom, karcolatok, Bk., 1979; Bolyai János jegyzeteiből, v., Bk., 1979 (Mandics Györggyel); Baleset, r., Temesvár, 1981; Vasvilágok, tudományos-fantasztikus novellák, Bk., 1986 (Mandics Györggyel); Gubólakók, tudományos-fantasztikus novellák, uo., 1988 (Mandics Györggyel); Kakas Karcsi kalandjai, mesefűzér = Nagypó mesefája, 15, uo., 1986; A Dromosz, r., uo., 1992 (Mandics Györggyel).

Ir. SZENTMIHÁLYI SZABÓ Péter, Teremtő szomorúság, ÉI 1979. okt. 13.; UJJ [János], Egy közösség érzelmi balesete, Vörös Lobogó (Arad), 1981. jún. 4.; OBERTEN János, Nagypó mesefája, SzabSzó [Temesvár] 1986. máj. 14.; PILLICH László, Gubólakók (képzelt) birodalma, Utunk 1989. júl. 14. G. D.

VERESTÓI György, cséri, id. (Bonyha, 1698. jan. 25.–Kolozsvár, 1765. márc. 6.): református egyházi író. V. Gy. (1739–1794) apja. Bonyhai és székelyudvarhelyi iskolázás után 1713-tól a kolozsvári ref. kollégium diákja. 1721-től teológiát és természettudományokat tanult Franekerben. 1728-tól bölcsészeti, 1758-tól teológiai professzor Kolozsvárt. 1760-tól az erdélyi egyházkerület püspöke. Disszertációján kívül (*De palma ardente*, Franeker, 1725) halotti beszédeket és verseket írt. Előadásai kéziratban maradtak. Beszédei az elvilágiasodó oráció mintapéldái, széles körű tudományos ismeretekről tanúskodnak. Küzdött a m. nyelvűségért, a tudományos társaságokért. A túlburjánzó barokk retorikai stílus egyik utolsó, korában rendkívül népszerű képviselője.

M. Magyar versek, Kvár, 1772, 1781[?]; Holtakkal való barátság, 1–2, uo., 1783.

Ir. TÖRÖK István, A kolozsvári collegium XVIII. századi tanárainak életrajza, ProtK 1886; NÉMETH S. Katalin, Magyar órator a 18. században: –, It 1984. N. S. K.

VERESTÓI György, cséri, ifj. (Szilágynagyfalu, 1739. febr. 3.–Kolozsvár, 1794. szept. 14. vagy 16.): református egyházi író. V. Gy. (1698–1765) fia. Iskoláit Kolozsvárt, 1761-től Franekerben végezte. 1764-től lelkesítő állásokat töltött be, 1767-től Kolozsvárott élt. Több halotti beszéde, köztük a Mária Terézia emlékére mondott is megjelent, disszertációját Franekerben nyomtatták ki. N. S. K.

VERGERIO, Pier Paolo (Capodistria, 1370. júl. 23.–Buda, 1444. júl. 18.): humanista polihisztor, az újkori pedagógia atyja. 1385–1405 között megszakításokkal Padovában tanult és tanított, szolgálta a Carrara uralkodócsaládot. Bölcsész-, orvos- és jogi doktor, pappá szentelték. 1405-től a pápai udvarban működött. 1414–18-ban a konstanzi zsinaton Zsigmond császár céljait képviselte. 1418-tól Mo.-on élt. Zsigmond számára Arrianosz Nagy Sándor-történetét és Héródianosz-történetét fordította latinra; megörökítette Zsigmond életét és tetteit. Vitéz János humanista körének legtekintélyesebb tagja. *Paulus ad iuvenum mores corrigendos* c. művével a humanista komédia megteremtője; antik példák nyomán megújította a szónoki beszédet és az episztolát. *De ingenuis moribus et liberalibus adolescentiae studiis* (1402) c. könyve az első humanista nevelési mű, melyen nemzedékek nevelődtek.

M. *De ingenuis moribus et liberalibus studiis adolescentiae*, kiad. GNESOTTO, Attilio, Atti e memorie della R. Accademia di Scienze, Lettere ed Arti in Padova, 1918; *Epistolario di ~*, kiad. SMITH, Leonardo, Róma, 1934; PEROSA, Alessandro, Per una nuova edizione del Paulus del Vergerio = L'Umanesimo in Istria, Firenze, 1983.

Ir. BANFI, Florio, ~ „il Vecchio” in Ungheria, Archivio di scienze, lettere ed arti della Società Italo-Ungherese, Mattia Corvino, Supplemento a Corvina Rassegna Italo-Ungherese, 1939–40; HUSZTI József, ~ és a magyar humanizmus kezdetei, FK 1955; PAJORIN Klára, A magyar humanizmus Zsigmond-kori alapjai = Művészet Zsigmond király korában, 1, 1987. P. K.

VERHOVAY Gyula (Nátafalva, 1849. jan. 21.–Battonya, 1906. ápr. 20.): újságíró. Jogot tanult, pályáját az Ellenőr munkatársaként

Életünk 1982; SZAKOLCZAY Lajos, ~ és a Missa Agnos-tica = SZ. L., Dunának, Oltnak, 1984. N. Cs.

VITÉZ János (Zredna ?, 1408. ?–Esztergom, 1472. aug. 9.): humanista politikus, főpap, író. Rokoni kapcsolatban állt a Hunyadi és Garázda családdal, Janus Pannonius nagybátyja. 1434-ben a bécsi egyetemen tanult. 1438-ban zágrábi kanonok és a királyi kancellária főjegyzője, 1442-től nagyváradi prépost, 1445-től uo. püspök, 1465-től esztergomi érsek. A várnai csatavesztés (1444) után írt leveleit – jó részük diplomáciai tartalmú, Hunyadi János és a főrendek nevében szól – udvari papja, Ivanich Pál 1451-ben kötetbe gyűjtötte; egy másik, azóta elvesztett levélgyűjteménye valószínűleg 1455-ben keletkezett. A későbbiek a nagyrészt Mátyás király leveleit tartalmazó kéziratokban maradtak fenn, diplomáciai beszédeit (1452–55) kódexek őrzik. Korának számos neves humanistájával tartott kapcsolatot (Pier Paolo Vergerio, Enea Silvio Piccolomini, Grzegorz z Sanoka, Zbigniew Olesnicki, Filippo Podocataro, Georg Peuerbach). Fő kezdeményezője a pozsonyi egyetem megalapításának (1467), humanista könyvtára mintául szolgált Mátyás Corvina-könyvtára számára. Műveltségével és stílusával kivívta kortársainak elismerését. Latinságában mesterien keverte a hivatalos szókinccset ókori szerzőktől vett frázisokkal, többnyire feláldozva a pontos jelentést a szellemes szójátéknak, a burkolt idézetben rejlt utalásnak vagy az olykor meghökkenítő szóképeknek.

Kiad. Opera quae supersunt, kiad. BORONKAI Iván, 1980; ~ levelei és politikai beszédei, vál. és bev. BORONKAI Iván, ford. BELLUS Ibolva és BORONKAI Iván, 1987.

Ir. FRAKNÓI Vilmos, ~ esztergomi érsek élete, 1879; HUSZTI József, Pier Paolo Vergerio s a magyar humanizmus kezdete, FK 1955; BORONKAI Iván, ~ és az ókori klasszikusok = Janus Pannonius, Tanulmányok, 1975; CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára, ~ könyvtára = Janus Pannonius, Tanulmányok, 1975; BORONKAI Iván, ~ retorikai iskolázottsága, ITK 1975; CSAPODI-GÁRDONYI Klára, Die Bibliothek des Johannes Vitéz, 1984; KLANICZAY, Tibor, Das Contubernium des Johannes Vitéz = Forschungen über Siebenbürgen und seine Nachbarn, 2, München, 1988. Br. I.

VITÉZ János, ifj. (? , ?–Bécs, 1499. ?): humanista főpap, jogtudós. V. J. (1408–1472) uno-

kaöccse, neveltje. 1463-tól a bolognai, 1467-től a padovai egyetemen tanult, Galeotto Marziót is hallgatta. Kánonjogi doktorként tért haza; zágrábi kanonok, 1468-ban váradi prépost lett. 1476-tól Mátyás király követe Rómában. 1478 k. közbenjárására a pápa kegyelmet adott az eretnokségért halálra ítélt Marziónak. 1479-ben Mátyás franciao.-i követe, 1480-tól szentszéki követ. 1481-től szerémi, 1489-től veszprémi püspök, 1493-tól a bécsi püspökség kormányzója. Humanistákat pártfogolt, a Sodalitas Litteraria Danubiana elnöke.

Ir. FRAKNÓI Vilmos, Mátyás király magyar diplomatái, Száz. 1899; ÁBEL Jenő, Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság, 1880. P. K.

VITÉZ Miklós (Kecskemét, 1888. szept. 21.–Bp., 1956. jan. 23.): író, színpadi szerző. Jogi tanulmányait Bp.-en, Berlinben és Párizsban végezte. Több napilap munkatársa. 1919–20-ban a Madách Színház igazgatója, 1928-tól az Új Színház dramaturgja. 1945 után a Műszaki Könyvkiadó igazgatója.

M. Hajnal felé, d., 1910; Évforduló, d., 1911; Gyerekfejek, elb., 1912; Gyáva, Csend, Várni, három egyfelvonásos, 1914; Haláltánc, egyfelvonásos, 1917; Akiknek egy a sorsuk, d., 1919; Öregesen-rangosan, d., 1923; Tiszta dolog, d., 1924; Budai Nagy Gergely, d., 1925; A túlbuzgó fiatalember, d., 1928; Békesség, d., 1928; Keresztutak, d., 1931; Razzia (Révész Bélával), d., 1931; Meseautó, filmforgatókönyv, 1934; Kezek, r., Nagyvárad, 1940; Lélek, mosolyogj, elb., 1941.

Ir. OSVÁT Ernő, ~, Akiknek egy a sorsuk, Mo 1919. ápr. 29. = O. E. Összes művei, 1945; BÁLINT György, ~, Razzia, PN 1931. febr. 28.; SCHÖPFLIN Aladár, ua., Nyug 1931. Ce. M.

(Az) vitéz Túri Györgynek haláláról („Sztelen veszedelem reánk szálla...”, 1571 k.): ismeretlen szerzőjű históriás ének. Tinódi modorában írta meg Thúry György [vár]palotai kapitány hősi halálát; talán temetési búcsúztatónak készült. Szerzője Thúry embere lehetett. Takáts Sándor bizonyíték nélkül Alistáli Márton írődeákot tartotta szerzőjének. Megjelent Debrecenben, 1573 k.

Kiad. RMKT 16, 8, 1930.

Ir. TAKÁTS Sándor, A török hódoltság korából, 1926; HORVÁTH János, A reformáció jegyében, 1957. Sz. G.

Vitézi ének („Az vitézek kardjainak...”, 1590 k.): ismeretlen szerzőnek a pogányok